

GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁALNOŚCI ADMINISTRACJI PAŃSTWOWEJ ZESPOŁONEJ I INSTANCJI NA TERENACH POWIATÓW BRZEZIŃSKIEGO, KUTNOWSKIEGO I ŁĘCZYCKIEGO W LATACH 1945–1950

Abstrakt

Do podstawowych zdań jakie stanęły przed administracją państwową I instancji w okresie powojennym, było oszacowanie strat spowodowanych przez niemieckiego okupanta, a następnie stopniowe ich usuwanie. Poza tym, podjęto szereg kroków porządkujących struktury państwowe i zaangażowano się w działania propagandowe mające na celu wzmocnienie władzy komunistycznej.

Słowa kluczowe: administracja państwowa w latach 1945–1950, powiaty brzeziński, kutnowski, łęczycki, urzędy bezpieczeństwa.

Uruchomienie, w zakresie organizacyjnym, starostw na terenach omawianych powiatów, postawiło przed władzą komunistyczną problem znalezienia dla nich siedzib. A sytuacja w tym względzie była trudna. W Łęczycy, na skutek działań wojennych i rabunkowej gospodarki, uległo zniszczeniu 38% zabudowy¹. Jeszcze w dniu wyzwolenia zapalały się na strychach domów świece fosforowe podłożone tam przez uciekających Niemców i powodujące liczne pożary². W wyniku działań wojennych został doszczętnie spalony gmach urzędu pocztowego i budynek przedwojennych urzędów państwowych, w tym siedziby Sądu Grodzkiego, komendy policji, urzędu skarbowego i starostwa powiatowego³. W tej sytuacji biura starostwa i wydziału powiatowego z chwilą wyzwolenia zajęty budynek szkoły przy ul. Szkolnej. Odbyło się to przy proteście ze strony władz oświatowych, na skutek którego starostwo rozpoczęło starania, aby na swą siedzibę uzyskać gmach przy ul. Przedrynek pod nr 2. Ponieważ budynek ten był zajęty przez KP PPR zabiegi o jego uzyskanie miały niewielkie szanse powodzenia⁴. W końcu starostwo znalazło swą siedzibę przy ulicy Poznańskiej 18, gdzie wynajęto część pomieszczeń klasztornych od ojców Bernardynów⁵.

W Kutnie budynek starostwa nie uległ zniszczeniu, urzędowało w nim zarówno starostwo jak i urzędowała swe sesje PRN w Kutnie. Był on także siedzibą Powiatowego Związku Samorządowego⁶. Mieścił się on przy ul. Dreszera⁷.

Inaczej było na terenie miasta Brzeziny. Początkowo starostwo powiatowe zajęło budynek pożydowski przy ul. Mickiewicza 24⁸. Tam też

siedzibę swoją miał Pełnomocnik Rządu RP Jan Tomaczak⁹. Wraz z rozwojem organizacyjnym starostwa zaistniała potrzeba zmiany siedziby i przeniesiono się ono do murowanego budynku przy ul. Sienkiewicza 14, co nastąpiło 13 sierpnia 1948 r.¹⁰

Działalność administracji państwowej w pierwszych latach swego istnienia, oprócz trudności lokalowych, napotykała także inne przeszkody, które w znacznym stopniu uniemożliwiały realizację postawionych przed nią zadań. Do znacznie większych barier hamujących ich działalność należały kadry. Okres okupacji niemieckiej poczynił w szeregach przedwojennej biurokracji polskiej duże straty¹¹, a ci, którzy przetrwali, nie garnęli się do służby dla nowej władzy. Jednak w początkowym okresie właśnie oni mieli pełnić szereg odpowiedzialnych funkcji w administracji¹². Ponieważ sytuacja materialna ogółu ludności była bardzo trudna, nawet to skromne wynagrodzenie, jakie oferowała swym urzędnikom komunistyczna władza, miało swoje znaczenie. Poza tym demagogiczne hasła, jakie wówczas ona głosiła, budziły w nich pewną nadzieję na lepszą przyszłość. Było tych ludzi jednak mało. Wobec tego, starostowie skierowali do podległych jednostek specjalne pismo, w którym wezwali wszystkich byłych pracowników urzędów państwowych do zgłaszania się w miejscach pracy celem niezwłocznego podjęcia obowiązków. Osobom uchylającym się groziły konsekwencje w postaci utraty prawa do odszkodowań wojennych i innych roszczeń wobec skarbu państwa¹³. Wezwanie to nie spotkało się jednak z szerszym odzewem i dlatego w administracji rozpoczęli

pracę przede wszystkim ludzi nowi, wśród których personelu przedwojennego było mało. Na przykład jeszcze na początku 1946 r. na ogólną liczbę 71 pracowników starostwa łęczyckiego¹⁴, tylko 4 było urzędnikami przedwojennymi¹⁵.

Przy zatrudnieniu starano się zbadać przeszłość kandydata. Zgodnie z zarządzeniem wojewody z 23 kwietnia 1945 r. skierowanym do starostów, do służby nie były przyjmowane osoby, które w czasie okupacji podpisały Niemiecką Listę Narodowościową (DVL) lub w jakiś inny sposób współpracowały z Niemcami. Kandydat na urzędnika państwowego wypełniał specjalną kartę personalną, na podstawie której starosta wydawał w nim opinię. I dopiero wojewoda na podstawie tych danych decydował o ewentualnym przyjęciu danej osoby¹⁶.

Dużą słabością zatrudnienia w administracji były niskie wynagrodzenia. Dochodziło więc do tego, że urzędnicy, wykorzystując swe stanowiska, pobierali w terenie datki żywnościowe od młynarzy i rzeźników, traktując to jako formę dodatkowej zapłaty. Bardzo często zatrudniano, pomimo wspomnianych wyżej kroków zapobiegawczych, ludzi zdemoralizowanych. Mówił o tym starosta brzeziński J. Silwa-Pieczonko w swoim sprawozdaniu na posiedzeniu PRN w dniu 30 maja 1945 r. Powiedział on: „... jeśli wójt jest codziennie pijany to taki wójt nie może być przedstawicielem nowej Polski...”¹⁷. Jeszcze gorzej przedstawiała się tutaj sytuacja z pracownikami Wydziału Powiatowego. Na posiedzenie w dniu 17 lipca 1946 r. na ogólną liczbę pięciu urzędników trzech przyszło kompletnie pijanych. Wyznaczono wobec tego termin następnego posiedzenia, na 24 lipca, na które nie przybył nikt¹⁸.

Pijaństwo i nadużywanie władzy przybrało takie rozmiary, że zajął się tym wojewoda łódzki J. Dąb-Kocioł. Nakazał oddawanie winnych do dyspozycji prokuratora¹⁹.

Dosyć częstą praktyką było pobieranie przez pracowników zaliczek zwrotnych od Wydziału Powiatowego i następnie ucieczka z miejsca pracy. Szczególnie dużo takich przypadków miało miejsce w starostwie brzezińskim²⁰. Jednak podstawowym problemem był brak kwalifikacji zatrudnionych osób. O skali tego zjawiska najlepiej świadczy to, że burmistrzem miasta Strykowa w powiecie brzezińskim był młynarz, a wiceburmistrzem Krośniewic w powiecie łęczyckim robotnik²¹. Nawet w 1949 r. wykształcenie pracowników było niskie. Np. w starostwie brzezińskim na 55 pracowników tylko 4 posiadało wykształcenie wyższe, ale aż 10 miało ukończoną tylko szkołę powszechną²². Z kolei w starostwie kutnowskim w tym samym okresie czasu na 51 osób także 4 osoby posiadały wyższe wykształcenie, ale z kolei aż 37 było po szkole powszechnej²³. Władza komunistyczna przystąpiła więc w

szybkim tempie do podnoszenia ich kwalifikacji. Już do maja 1945 r. starosta brzeziński zaplanował przeprowadzenie w swoim urzędzie trzech szkoleń podległych pracowników²⁴. Oprócz krótkich szkoleń, które miały na celu uniknięcie improwizacji w działaniu starostw, były organizowane kilkumiesięczne wykłady z dziedziny zarówno podstaw prawnych działania administracji jak i oceny sytuacji politycznej kraju. Także raz w tygodniu były organizowane specjalne konferencje pod kierunkiem starosty, które koncentrowały się wokół aktualnych problemów zarządzania urzędem. Organizowano również kursy pisania na maszynie²⁵. Doceniając wagę wykształcenia urzędników Urząd Wojewódzki w Łodzi skierował również w teren naczelnika Wydziału Kontroli Wewnętrznej, którego zadaniem był nadzór nad poziomem ich wyszkolenia²⁶.

Kłopoty z funkcjonowaniem administracji trwały kilka lat. Jeszcze w 1948 r. na posiedzeniu Wydziału Powiatowego w Kutnie zapadła decyzja o uruchomieniu z dniem 8 marca tegoż roku kursu szkoleniowego. Zasadniczym jego tematem miał być ustrój i zadania samorządu²⁷. Z kolei w roku następnym utworzono przy starostwach powiatowych specjalny organ pod nazwą Komisja Usprawnienia Administracji Publicznej, której zadaniem było dalsze podnoszenie kwalifikacji pracowników²⁸.

Szacowanie strat zarówno osobowych jak i materialnych było jednym z pierwszych zadań starostw. Zestawienia poniesionych strat były sporządzane na podstawie zestawień gminnych i następnie przekazywane do Inspektoratu Szkód Wojennych przy Urzędzie Wojewódzkim w Łodzi, który z kolei zestawienie wojewódzkie przekazywał do Biura Odszkodowań Wojennych przy Prezydium Rady Ministrów²⁹. Straty wojenne, jakich doznały omawiane powiaty w okresie okupacji niemieckiej były ogromne. Dotyczyło to szczególnie budownictwa. Dla przykładu, na terenie pow. łęczyckiego uległo zniszczeniu 799³⁰ budynków mieszkalnych, a brzezińskiego 977³¹. Przystąpiono zatem do ich energicznej odbudowy, a tam, gdzie było to jeszcze możliwe, remontu. W związku z tym uruchomiono przy starostwach powiatowych Komisje Odbudowy Wsi. Ich działalność była jednak uzależniona w dużym stopniu od przydziałów materiałów budowlanych i środków finansowych, jakimi dysponował Wydział Odbudowy Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi³², a które to ilości były bardzo skromne. Przykładowo, ze sprawozdania z działalności Komisji Odbudowy przy Starostwie Powiatowym w Kutnie wynika, że napotymano na duże problemy z uzyskaniem drewna na budowę, a otrzymany kredyt w wysokości 300 tysięcy zł nie okazał się wystarczający³³. Działalność Komisji Odbudowy zależała również w dużym stopniu od stanu osobowego

fachowców budowlanych. Referaty budowlane przy starostwach prowadziły ich przymusową rejestrację, a poza tym Społeczne Przedsiębiorstwo Budowlane z Łodzi organizowało kursy z zakresu materiałoznawstwa, konstrukcji budowlanych i planowania sytuacyjnego zagród wiejskich³⁴. Na przykład kurs taki został zorganizowany przy referacie budowlanym starostwa brzezińskiego w dniach 17–24 listopada 1946 r.³⁵

W sytuacji ogólnego braku budynków mieszkalnych wynikającego ze zniszczeń wojennych i z tego, że nadzieleni podczas reformy rolnej gruntami chłopów nie mieli także gdzie mieszkać, podejmowano działania doraźne. Starostwa przydziałały ludności przenośne baraki ponemieckie³⁶, a gdy ich ilość okazała się niewystarczająca zwracano się o przydział takowych do wojska lub też o opuszczenie budynków przez nie zajmowanych. Sytuacja taka miała miejsce w gminie Tkaczew położonej w powiecie łęczyckim. W miejscowości Różyce zawałił się dom zajęty przez 48 osób. Wówczas starosta zwrócił się do 7 Pułku Lotniczego o oddanie na ich potrzeby zajmowanych zabudowań³⁷.

Poza tym Państwowy Bank Rolny rozpoczął akcję kredytowania osiedli wiejskich. Jednym z warunków otrzymania kredytu była budowa względnie remont tylko jednego budynku, który miał stanowić schronienie zarówno dla ludzi jak i dla inwentarza. Otrzymanie takiego kredytu było między innymi uzależnione od pozytywnej opinii zarządu danej gminy, a nad całością spraw związanych z kredytowaniem pieczę sprawowało starostwo³⁸.

Przytoczone wyżej działania niewątpliwie stopniowo polepszyły sytuację mieszkaniową ludności, ale jeszcze w 1946 r. we wsi Upale, gmina Topola w powiecie łęczyckim był taki przypadek, że kobieta z dwojgiem dzieci mieszkała w stogu, o czym informował Stanisław Olczak na posiedzeniu PRN w dniu 30 września 1946 r.³⁹ Starostwa sprawowały również pieczę nad osobami, które były szczególnie pokrzywdzone przez wojnę. I tak w powiecie łęczyckim było 90 sierot, które umieszczono w rodzinach zastępczych. W ramach opieki nad ludźmi samotnymi uruchomiono w Sobótce przytułek dla starców⁴⁰. Na terenie powiatu brzezińskiego z kolei, starostwo uruchomiło dwa sierocińce, jeden w gminie Dmosin, a drugi w gminie Bratoszewice, gdzie nadzór nad dziećmi powierzono siostrze Salezjanek. Zorganizowano również tanie jadłodajnie w Brzezinach i Koluszkach⁴¹.

Sytuację w powiatach ziemi łęczyckiej komplikowało zachowanie żołnierzy Armii Czerwonej, którzy często zachowywali się jak w kraju okupowanym a nie wyzwalanym. Urządzali napady rabunkowe, przeprowadzali rekwizycje różnego dobra, gwałcili kobiety, a nawet mordowali oso-

by cywilne. Przykładowo, we wsi Różyce, gm. Tkaczew w pow. łęczyckim żołnierz sowiecki ciężko raniał dziewczynę⁴². Nic więc dziwnego, że w sprawozdaniu starosty łęczyckiego za czerwiec 1945 r. napisano: „... stosunek ludzi do Armii Czerwonej wrogi za gwałty na kobietach dokonywane przez oficerów i żołnierzy...”⁴³.

Do wielu trudności, jakie musieli zwalczać starostowie w pierwszych latach po wojnie, należał problem nadużywania władzy przez Milicję Obywatelską i Ochotniczą Rezerwę Milicji Obywatelskiej. W ich szeregach, tak jak w administracji, znaleźli się ludzie, którzy szukali własnej korzyści, a nie chcieli działać na rzecz bezpieczeństwa publicznego⁴⁴. Na porządku dziennym były konfiskaty i zabór mienia pod różnymi pretekstami. Szczególnie dało się we znaki ludności wiejskiej zabieranie rowerów, które stanowiły podstawowy środek transportu dla rolników. Zajmowała się tym przede wszystkim milicja. W celu przeciwdziałania temu zjawisku na terenie powiatu brzezińskiego starosta wprowadził rejestrację tych pojazdów⁴⁵. W Koluszkach, na terenie tego samego powiatu, posterunkowy Józwik za zezwolenie na wjazd na targ pobierał 10 zł od wozu. Interwencję starosty u komendanta MO w tym mieście, Koseniuka, nie odniosły żadnego skutku⁴⁶. Wręcz przeciwnie. Ze strony komendanta i jego podwładnych pod adresem komunistów zrzeszonych w KM PPR zaczęły padać groźby dokonywania zabójstw. Wówczas, aby zapobiec otwartemu konfliktowi, posłużono się podstępem. Na posiedzeniu KM PPR z udziałem Koseniuka, przedstawiciel PUBP Rzepkowski z uznaniem ocenił jego pracę, ale w nocy siły bezpieczeństwa dokonały aresztowania komendanta⁴⁷.

Skala przestępczych czynów dokonywanych przez milicjantów w powiecie kutnowskim także była duża. Temat ten stał się przedmiotem narady Prezydium PRN w Kutnie, na którym przewodniczący Rady K. Śpiewankiewicz stwierdził: „... Powiatowy Komendant Milicji Obywatelskiej Jaszczyński Robert prowadzi na terenie powiatu działalność, która naraża interes publiczny na oczywistą szkodę. [...] nieprawnie przeprowadza konfiskaty mięsa [...] zajmowanie rzeczy ponemieckich, stanowiących dobro Państwa, wytworzenie w opinii publicznej niezdrowych sądów o władzy administracji ogólnej II instancji [...] wszystko to stwarza i naraża interes Państwa na ogromne szkody...”⁴⁸.

Funkcjonariusze urzędów bezpieczeństwa także przysparzali powiatowym władzom administracyjnym wiele problemów. Do typowych należało nadużywanie przez nich władzy. Przykładowo chłopów, którzy zalegali z kontyngentami traktowano w urzędach bezpieczeństwa gorzej niż przestępców. Postępowanie takie wzbu-

dzało w społeczeństwie uzasadniony lęk i podrywało autorytet administracji państwowej, która nie była w stanie takich zachowań powstrzymać⁴⁹. Starostowie powiatowi starali się sprostać tej sytuacji kierując odpowiednie meldunki do wojewody łódzkiego z prośbą o interwencję. Na przykład, starosta łęczycki w piśmie z dnia 18 listopada 1937 r. napisał: „... ostatnie wypadki w gminie Piątek, gdzie wójt wraz z komendantem posterunku [MO] o komendantem ORMO i byłym funkcjonariuszem UB w dzień targowy spowodowali zabójstwo [...] niewinnego obywatela [...] należy w sposób zdecydowany podjąć interwencję [...] Komenda powiatowa MO nie współpracuje i nie informuje mnie o zachodzących wypadkach w terenie”⁵⁰. Zdyscyplinowania służb porządkowych żądali starostowie również na konferencjach komitetów międzypartyjnych. Na biorących w nich udział komendantach MO i UB były wywierane naciski, aby w podległych im jednostkach zaprowadzili porządek. Na jednym z takich posiedzeń, jakie odbyło się 29 grudnia 1945 r. w Łęczycy, stwierdzono również, że do ogólnego chaosu przyczynił się niewątpliwie fakt podszywania się funkcjonariuszy UB pod szyld AK⁵¹. Nie załatwiło to całkowicie problemu i jeszcze w 1949 r. starostwie starali się uzyskiwać informacje na temat zachowania się służb porządkowych w terenie bezpośrednio od wójtów⁵².

Starostowie pełnili również rolę czynnika politycznego. Poprzez podejmowanie określonych akcji propagandowych, starali się kształtować wśród ludności nastroje przychylności dla władzy komunistycznej. Nakazywali wójtom zaopatrywanie się w referacie społeczno-politycznym starostw w broszury partii komunistycznej i rozplakatowanie ich w terenie. Np. starosta brzeziński zainicjował taką akcję w maju 1945 r. nakazując rozpowszechnienie w terenie odezwy Łódzkiego Zarządu SL i ZMW Wici⁵³. Oprócz działań doraźnych starostowie starali się podejmować działania długofalowe. Wójtowie musieli zaprenumerować w wydziałach informacji i propagandy prasę komunistyczną i rozprowadzać ją wśród ludności⁵⁴. Po odbiór gazet udawali się wydelegowani przez poszczególne wsie gońcy, a każdy gospodarz na zakup gazet oddawał miesięcznie 5 zł⁵⁵.

W okresie nasilenia stalinizacji życia publicznego przystąpiono do usuwania z rad narodowych i urzędów państwowych ludzi niewygodnych. I w tych działaniach starostowie brali udział i zarazem informowali dokładnie o ich przebiegu UWŁ. Przyjęto tutaj formę cyklicznych sprawozdań: jedno na kwartał⁵⁶.

W gestii starostów leżał nadzór nad lokalnymi radiowęzłami, które stanowiły czynnik oddziaływania propagandowego. Poprzez nie wy-

głaszano prelekcje związane z różnymi rocznicami wg wzoru narzuconego przez starostwo⁵⁷.

Wyznaczano również termin obchodzenia Święta Odrodzenia. I tak starosta brzeziński zarządził obchody w Brzezinach, Koluszkach i Strykowie na dzień 22, a w gminach na 25 lipca. W związku z tym nakazał powoływanie komitetów obchodów święta, a z samego przebiegu uroczystości składać sobie sprawozdania⁵⁸. Także z okazji zjednoczenia PPR-u i PPS-u starostowie za-inspirowali organizowanie akademii okolicznościowych i dekorowanie flagami urzędów państwowych⁵⁹. Obchody świąt, które zostały ustanowione przez nową władzę początkowo nie obejmowały, ze względu na aktywność niepodległościowego podziemia i bierność społeczeństwa, całego terytorium powiatów. Na przykład 1 Maja 1946 roku w powiecie kutnowskim świętowano jedynie w miastach: Kutnie, Krośniewicach i Żychlinie oraz w jednej gminie – Dąbrowice⁶⁰. W celu zatajenia prawdziwych intencji komunistycznej władzy, którym była totalizacja wszelkich przejawów życia społecznego, starostowie zarządzali obchody różnych rocznic nie związanych wprawdzie bezpośrednio z polityką, ale pewne jej treści przekazujące. I tak w związku z obchodami 150 rocznicy urodzin Adama Mickiewicza, która miała miejsce w 1949r., starosta brzeziński nakazał urządzenie szeregu okolicznościowych akademii⁶¹. Dzień Kobiet także hucznie świętowano. Na posiedzeniu Wydziału Powiatowego starosta kutnowski J. Tomaczak osobiście wygłosił specjalny referat na ten temat stwierdzając m. in.: „... Dzień Kobiet szczególnie w tym roku nabiera wybitnego znaczenia z uwagi na zakusy imperialistów-anglosasów na pokój światowy, dlatego też dzień ten będzie przede wszystkim hasłem do zdecydowanej walki o pokój na świecie...”⁶².

Podane wyżej przykłady nie wyczerpują całości – kreowania przez starostów uroczystości związanych wprost lub pośrednio z władzą komunistyczną. Równocześnie bowiem z popieraniem takich rocznic, starostowie zakazywali czczenia wydarzeń, których faktycznego wpływu na polską państwowość nie sposób przecenić. I tak w całym regionie były zakazane obchody uchwalenia Konstytucji 3 Maja⁶³ czy święta narodowego 11 listopada⁶⁴.

Starostowie byli również zaangażowani w infiltrację organizowanych przez Kościół uroczystości religijnych. Współpracowali nawet w tym temacie z urzędami bezpieczeństwa. Np. Starosta łęczycki relacjonując przebieg misji w Łęczycy w piśmie do UW w Łodzi napisał m. in.: „... o ile mi wiadomo, na misjach tylko raz było powiedziane: komuniści nie wstydzą się czerwonych krawatów [...] a katolicy wstydzą się noszenia krzyżyka na piersi i pod kościołem

czapki nie zdejmują [...] jest mi wiadomym, że funkcjonariusze służby bezpieczeństwa byli obecni na prelekcjach...⁶⁵.

Starostowie dokonywali również wyjazdów w teren, a jeśli podczas swojej inspekcji zauważyli w działaniach lokalnej społeczności odstępstwa od ogólnej polityki rządu komunistycznego, informowali o tym niezwłocznie odpowiednie urzędy. I tak, tenże sam starosta łęczycki we wrześniu 1947 r. wziął udział w ognisku harcerskim zorganizowanym w Poddębicach, a ponieważ repertuar niektórych deklamacji wg jego oceny nie był odpowiedni nakazał ich przerwanie, a o

incydencie niezwłocznie powiadomił PUBP. Za sugerował również, aby opiekunem harcerstwa zainteresowano się bliżej⁶⁶.

Z powyższych przykładów wynika, że działalność polityczna była istotną dziedziną działalności starostów. Ponieważ podejmowane przez nich kroki były inspirowane przez władze nadzórne, trzeba stwierdzić, że zaangażowanie administracji państwowej w walkę po stronie władzy komunistycznej niewątpliwie odegrało istotną rolę w umacnianiu tejże władzy. Nie było to rzeczą dziwną zważywszy na sposób, w jaki ją powołano.

Przypisy

- ¹ APP-OŁ, Akta m. Łęczycy, księga protokołów posiedzeń MRN, sygn. 18: protokół nr VI z plenarnego posiedzenia odbytego 23 V 1950 r., sprawozdanie z wykonanych remontów budynków za 1949 r.
- ² Tamże, SP-Ł, ROrg., sygn. 38: zestawienie szkód wojennych z terenu powiatu łęczyckiego, teren "m. Łęczycy, brak daty, przypuszczalnie V 1945 r.
- ³ Tamże, R Odb., sygn. 191, pismo Starostwa Powiatowego w Łęczycy do Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi "z 24 IV 1945 r.
- ⁴ Tamże, ROrg., sygn. 11: pismo starosty powiatowego S. Kwapiśa do wojewody łódzkiego z 30 VII 1945 r.
- ⁵ Tamże, sygn. 13: pismo przełożonego klasztoru O.O. Bernardynów do starosty łęczyckiego z 23 VII 1949r.; wynika z niego, że umowa o wynajem owych pomieszczeń została zawarta 10 X 1947 r.
- ⁶ AP-Ł, WRN-Ł, protokoły posiedzeń powiatowych rad narodowych, sygn. 17: protokół zgromadzenia PRN w Kutnie odbytego 22 II 1945 r.
- ⁷ Tamże, sygn. 17: protokół nr 3 z posiedzenia PRN w Kutnie odbytego w dniu 3-ego marca 1945 r. o godz. 11⁰⁰ w Sali konferencyjnej Starostwa Powiatowego w Kutnie.
- ⁸ Tamże, sygn. 6: protokół nr 10 z posiedzenia PRN w Brzezinach odbytego 5 XII 1945 r.
- ⁹ APPT-OTM, Akta gminy Gałkówek, korespondencja Zarządu Gminnego, sygn. 19: pismo pełnomocnika Tymczasowego Rządu RP do Tymczasowych Przełożonych miast i gmin z 30 I 1945 r.
- ¹⁰ AP-Ł, WRN-Ł, protokoły kontroli wydziałów powiatowych, sygn. 307: protokół z kontroli Wydziału Powiatowego PRN w Brzezinach odbytej w dniach 13–25 VIII 1948 r., tamże WRN-Ł, protokoły posiedzeń powiatowych rad narodowych, sygn. 6: sprawozdanie PRN w Brzezinach za czas od 1 VIII do 30 IX 1945 r.
- ¹¹ O wielkości tych strat świadczą dane krajowe, spośród osób, które w okresie II Rzeczypospolitej uzyskały wyższe wykształcenie, zginęło podczas wojny 37,5%, a średnie 30%, zob. K. Kersten, *Narodziny systemu władzy 1943–1948*, Poznań 1990, s. 78.
- ¹² S. Zawadzki, J. Hessel, H. Wolińska, *Rola PPR w budowie aparatu państwowego Polski Ludowej, [...] PPR w walce o niepodległość i władzę ludu*. Materiały sesji naukowej poświęconej XX rocznicy powstania PPR obradującej w Warszawie 14–15 czerwca 1942 r., Warszawa 1963, s. 112–113.
- ¹³ APP-OŁ, Akta gminy Topola, zarządzanie administracyjne, sygn. 77: pismo starosty łęczyckiego B. Geragi do zarządów gmin z 14 II 1945 r.
- ¹⁴ Tamże, SP-Ł ROrg., bez sygn., pismo pt. „Ankieta dla Urzędów Administracji Państwowej, Samorządowej i Ubezpieczeniowej” z 31 XII 1946 r.
- ¹⁵ Tamże, sygn. 12: pismo starosty łęczyckiego do Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi, Inspektorat Kontroli Wewnętrznej z 20 II 1946 r.
- ¹⁶ APP-OŁ, SP-Ł, ROrg., sygn. 3: pismo wojewody łódzkiego do starostów powiatowych z 23 IV 1945 r., oznaczone napisem „Poufne”.
- ¹⁷ AP-Ł, WRN-Ł, protokoły posiedzeń powiatowych rad narodowych, sygn. 6: protokół nr 7 z posiedzenia PRN w Brzezinach odbytego 30 V 1945 r.
- ¹⁸ Tamże, KP PPR-Brz., S, sygn. 2/V/3: protokół z 16-ego posiedzenia Powiatowej Komisji Porozumiewawczej Stronnictw Demokratycznych, odbytego 31 VII 1946 r.
- ¹⁹ APP-OŁ, SP-Ł, ROrg., sygn. 11: pismo wojewody łódzkiego do starostów i prezydentów miast "z 18 VIII 1945 r., pisze on w nim m.in.: „... stwierdziłem, że w czasie godzin urzędowania pracownicy oddalają się z biur często po to, aby korzystać z zaproszenia na libacje w restauracjach [...] stroniczość "w wydanych decyzjach podyktowana przyjacielskimi stosunkami lub nawet okupowana wódką musi być "z całą bezwzględnością tępiąca...".
- ²⁰ AP-Ł, WRN-Ł, kontrole w WRN i innych jednostkach, sygn. 272: sprawozdanie insp. Józefa Połubskiego "z kontroli Wydziału Powiatowego PRN w Brzezinach odbytej 9 IX 1947 r.
- ²¹ Tamże, UWŁ-Ł, W Og., sygn. 150: wykaz pracowników Starostwa Powiatowego Brzezińskiego, stan na dzień 1 III 1949 r.
- ²² Tamże, KW PPR-Ł, W Adm.–Sam., sygn. 1/XII/23: wykaz członków PPR zajmujących stanowiska prezydentów, wiceprezydentów, starostów, burmistrzów na terenie woj. Łódzkiego za 1946 r.
- ²³ AP-Ł, UWŁ-Ł, W Og., sygn. 152: protokół zdawczo-odbiorczy starostwa kutnowskiego z 30 VI 1949 r.
- ²⁴ APPT-OTM, SP-Brz., sprawozdania starosty, sygn. 70: sprawozdanie starosty brzezińskiego z 20 IV 1945 r.
- ²⁵ APP-Ł-OŁ, SP-Ł, Org., sygn. 10: program szkolenia pracowników Starostwa Powiatowego w Łęczycy z I kw. 1946 r.
- ²⁶ Tamże, sygn. 45: pismo wojewody łódzkiego J. Dąb-Kocięła do starostów powiatowych z 15 V 1946 r.
- ²⁷ AP-, UWŁ-Ł, W Sam., sygn. 519: protokół nr 53 z posiedzenia Wydziału Powiatowego PRN w Kutnie odbytego 18 II 1948 r.
- ²⁸ APP-OŁ, SP-Ł, ROrg., sygn. 10: protokół z ukonstytuowania się Komisji Usprawnienia Administracji Publicznej przy Starostwie Łęczyckim, data niewyraźna, 1949 r.
- ²⁹ APP-OŁ, Akta m. Łęczycy, rejestracja szkód wojennych, sygn. 107: ogłoszenie burmistrza W. Czerwińskiego z 22 X 1945 r. informujące o rejestracji szkód wojennych.
- ³⁰ AP-Ł, KW PPR-Ł, WR, sygn. 1/VIII/9-10: sprawozdanie instruktora rolnego KP PPR w Łęczycy za IX 1946 r., sporządzone 3 X 1946 r.
- ³¹ Tamże, sprawozdanie instruktora rolnego KP PPR w brzezinach za III 1946 r., sporządzone 2 IV 1946 r.
- ³² APP-OŁ, SP-Ł, Rod., sygn. 191: pismo naczelnika Wydziału Odbudowy Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi do starosty łęczyckiego z dnia 30 XI 1945 r.
- ³³ AP-Ł, WRN-Ł, protokoły posiedzeń powiatowych rad narodowych, sygn. 18: protokół nr XXI z posiedzenia PRN w Kutnie odbytego 28 VI 1946 r.
- ³⁴ APPT-OTM, Akta gm. Biała, sprawy odbudowy, sygn. 65: pismo starosty brzezińskiego do zarządów gmin z XI 1946 r., brak dokładnej daty.
- ³⁵ Tamże, sygn. 65: pismo starosty brzezińskiego do zarządów gmin z 16 XII 1946 r. podpisane przez architekta powiatowego inż. S. Kempieńskiego.
- ³⁶ APP-OŁ, SP-Ł, Rod., sygn. 191: pismo naczelnika Wydziału Odbudowy Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi do starosty łęczyckiego z dnia 30 XI 1945 r.
- ³⁷ Tamże, ROrg., sygn. 11: pismo starosty łęczyckiego z 21 IV 1947 r. skierowane do dowódcy 7 Pułku Lotniczego w Łęczycy.
- ³⁸ Tamże, ROdb., sygn. 191: pismo wojewody łódzkiego do starosty łęczyckiego z 15 IX 1945 r.
- ³⁹ AP-Ł, WRN, protokoły posiedzeń powiatowych rad narodowych,

- sygn. 28: protokół nr 21 z posiedzenia PRN w Łęczycy odbytego 30 IX 1946 r.
- ⁴⁰ Tamże, WRN-Ł, protokoły posiedzeń prezydiów powiatowych rad narodowych, sygn. 176: sprawozdanie z działalności starostwa łęczyckiego za III 1945 r.
- ⁴¹ APP-OTM, SP-Brz., sprawozdania starosty, sygn. 70: sprawozdanie starosty brzezińskiego z 20 IV 1945 r.
- ⁴² AP-Ł, WRN-Ł, protokoły posiedzeń prezydiów powiatowych rad narodowych, sygn. 176: sprawozdanie sytuacyjne starosty łęczyckiego za okres 20–30 V 1945 r., z 4 VI 1945 r.
- ⁴³ Tamże, sygn. 176: sprawozdanie starosty łęczyckiego za czerwiec 1945 r.
- ⁴⁴ Był to problem ogólnopolski, o przypadkowości dobieranych ludzi świadczy fakt, że udział w strajku szewców w 1936 r. był wystarczającym powodem zostania milicjantem, zob. szerzej P. Majer, *Milicja Obywatelska 1944–1957. Geneza, organizacja, działalność, miejsce w aparacie władzy*, Olsztyn 2004, s. 53.
- ⁴⁵ AP-Ł, WRN-Ł, protokoły posiedzeń prezydiów powiatowych rad narodowych, sygn. 156: protokół nr 8 z posiedzenia Prezydium PRN w Brzezinach odbytego 16 VIII 1945 r.
- ⁴⁶ Tamże, KP PPR-Bz., WOrg., sygn. 2/VI/9: list Cieślaka do KP PPR w Brzezinach z czerwca 1945 r., brak dokładnej daty.
- ⁴⁷ Tamże, KP PPR-Brz., S, sygn. 2/V/2: pismo KM PPR w Koluśkach do KP PPR w Brzezinach z lipca 1945 r., brak dokładnej daty.
- ⁴⁸ Tamże, WRN-Ł, protokoły posiedzeń prezydiów powiatowych rad narodowych, sygn. 176: protokół nr 4 posiedzenia Prezydium PRN w Kutnie odbytego dnia 25 III 1945 r. w lokalu Rady o godz. 11⁰⁰ m. 30.
- ⁴⁹ AP-Ł, WRN-Ł, protokoły posiedzeń prezydiów powiatowych rad narodowych, sygn. 176: protokół a odprawy przewodniczących miejskich i gminnych rad narodowych odbytej 7 XII 1945 r.
- ⁵⁰ APP-OŁ, SP-Ł, ROg., sygn. 15: pismo starosty łęczyckiego do wojewody łódzkiego z 18 XI 1947 r. opatrzone klauzulą „Ścisłe poufne”; temat wzajemnych relacji pomiędzy administracją państwową „a organizacjami MO był bardzo złożony, zob. szerzej P. Majer, *Milicja Obywatelska w systemie organów władzy PRL. Zarys problematyki i źródła*, Toruń 2003, s. 44–50.
- ⁵¹ AP-Ł, KP PPR-Ł, S, sygn. 8: protokół z posiedzenia Komisji Międzypartyjnej odbytego w dniu 19 XII 1945 r.
- ⁵² APPT-OTM, Akta gminy Biata, ROg.-Org., sygn. 127: protokół zebrania administracyjnego wójtów, burmistrzów i sekretarzy odbytego 8 I 1949 r.
- ⁵³ Tamże, Akta miasta Stryków, ROg.-Org., sygn. 39: pismo starosty brzezińskiego do zarządów gmin i miast „z 4 V 1945 r.
- ⁵⁴ APP-OŁ, SP-Ł, ROg., sygn. 1: pismo starosty łęczyckiego do wójtów z 26 IV 1945 r.
- ⁵⁵ Tamże, sygn. 4: zarządzenie zastępcy kierownika ds. polityczno-wychowawczych por. Trzeszowskiego skierowane do wójtów z dnia 25 IX 1945 r.
- ⁵⁶ AP-Ł, UWŁ-Ł, WOrg., sygn. 134: sprawozdanie starosty łęczyckiego za okres od 1 IV do 31 VI 1947 r.
- ⁵⁷ APP-OŁ, SP-Ł, ROg., sygn. 31: pismo starosty łęczyckiego do radiowęzła z 21 VIII 1947 r., napisano w nim: „... w związku z pięcioletnią rocznicą śmierci S. Duboisa zezwalam na wygłoszenie na ten temat prelekcji wg załączonego wzoru...”.
- ⁵⁸ APPT-OTM, Akta gminy Biata, sprawy poruczone, sygn. 123: pismo starosty brzezińskiego do wójtów i burmistrzów z 6 VII 1947 r.
- ⁵⁹ Tamże, Akta miasta Strykowa, kontrole wewnętrzne, sygn. 201: protokół z posiedzenia wójtów, burmistrzów i sekretarzy powiatu brzezińskiego odbytego 4 XII 1949 r.
- ⁶⁰ AP-Ł, WRN-Ł, protokoły posiedzeń prezydiów powiatowych rad narodowych, sygn. 168: protokół nr 22 z posiedzenia Prezydium PRN w Kutnie i Komisji Porozumiewawczej Stronnictw Demokratycznych odbytego 4 IV 1946 r.; sposób obchodzenia 1 Maja zob. P. Sowiński, *Komunistyczne święto. Obchody 1 Maja w latach 1948–1954*, Warszawa 2000.
- ⁶¹ APPT-OTM, Akta gminy Biata, bezpieczeństwo i porządek publiczny, sygn. 143: pismo starosty brzezińskiego do zarządów gminnych z 16 I 1949 r.
- ⁶² AP-Ł, UWŁ-Ł, W Sam., sygn. 520: protokół nr 3 z posiedzenia Wydziału Powiatowego PRN w Kutnie odbytego 8 III 1949 r.
- ⁶³ APPT-OTM, Akta gminy Biata, bezpieczeństwo i porządek publiczny, sygn. 28: pismo starosty brzezińskiego z 2 V 1946 r. skierowane do zarządów gmin.
- ⁶⁴ APP-OŁ, SP-Ł, ROg., sygn. 11: pismo UW w Łodzi, Wydział Społ.-Polit. „Do starostów powiatowych” sporządzone 10 XI 1945 r.
- ⁶⁵ Tamże, sygn. 15: pismo starosty łęczyckiego Z. Olasika do naczelnika Wydziału Społ.-Polit. UW w Łodzi z 9 X 1947 r.
- ⁶⁶ APP-OŁ, SP-Ł, ROg., sygn. 15: pismo starosty łęczyckiego do PUBP w Łęczycy z 30 IX 1947 r.

MAIN DIRECTIONS OF OPERATION OF COMPLEX NATIONAL ADMINISTRATION OF THE FIRST INSTANCE IN POVIATS OF BRZEZINY, KUTNO AND ŁĘCZYCA IN THE PERIOD 1945–1950.

Summary

One of the basic tasks, which national administration of the first instance had to face in the post-war period, was estimating the damages caused by German occupant and then repairing them gradually. Apart from that, a number of actions were taken in order to organise national administrative structures. People engaged in propaganda operations aiming at reinforcing the communist dominion.